

МАМЫТБЕКОВА Ж.С., КАБАЕВА З.С., БАЙГАЗИЕВА Н.А.

Ж.Баласагын атындагы КМУ

МАМЫТБЕКОВА Ж.С., КАБАЕВА З.С., БАЙГАЗИЕВА Н.А.

КНУ им. Ж. Баласагына

МАМУТБЕКОВА J.S., KABAIEVA Z.S., BAIGAZIEVA N.A.

KNU named after J. Balasagyn

ORCID: 0009-0001-7958-6897; ORCID: 0000-0002-1777-8252; ORCID: 0009-0005-9120-1434

СТУДЕНТТЕРГЕ БИЛИМ БЕРҮҮДӨ КОММУНИКАТИВДИК

КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮГҮН КАЛЫПТАНДЫРУУ

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ В

ОБРАЗОВАНИИ

FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS IN EDUCATION

Кыскача мүнөздөмө: Бул макалада окуу жайлардын студенттеринин коммуникативдик компетенцияларын изилдөөнүн натыйжалары, келечектеги квалификациялуу адистин коммуникативдик тапшырмага жана социалдык-маданий жана адабий ченемдерге ылайык кесиптик байланыштын конкреттүү кырдаалдарында оозеки жана жазуу жүзүндөгү билдирүүлөрдү түшүнүү жана түзүү жөндөмүнүн өнүгүшү катары талдоого алынган. Топтолгон материалдар мазмундук жана статистикалык талдоодон өткөрүлдү. Анын мазмунун мотивациялык-дөөлөттүк, мазмундук жана уюштуруучулук-процессуалдык компоненттер таризинде мүнөздөп көрсөтүлдү.

Аннотация: В данной статье результаты исследования коммуникативных компетенций учащихся учебных заведений анализируются как развитие у будущего квалифицированного специалиста способности понимать и формировать устные и письменные сообщения в конкретных ситуациях профессионального общения в соответствии с коммуникативной задачей и социально-культурными и литературными нормами. Проведен содержательный и статистический анализ собранных материалов. Его содержание охарактеризовано в виде мотивационно-ценностного, содержательного и организационно-процессуального компонентов.

Abstract: In this article the results of the research of communicative competences of students of educational institutions are analyzed as the development of the future qualified specialist's ability to understand and form oral and written messages in specific situations of professional communication in accordance with the communicative task and socio-cultural and literary norms. The content and statistical analysis of the collected materials has been carried out. Its content is characterized in the form of motivational-value, substantive and organizational-processual components.

Негизги сөздөр: коммуникация; компетенция; коммуникативдик компетенттүүлүк; кесиптик билим берүү; билим; билгичтик; көндүм; коммуникациялык көндүмдөр; мотивациялык чөйрө; когнитивдик; мугалим – студент – компьютер – мугалим.

Ключевые слова: коммуникация; компетентность; коммуникативная компетентность; профессиональное образование; знания; компетентность; навыки; коммуникативные навыки; мотивационная среда; познавательная; учитель – ученик – компьютер – учитель.

Keywords: communication; competence; communicative competence; professional education; knowledge; competence; skills; communication skills; motivational environment; cognitive; teacher – student – computer – teacher.

Бүгүнкү күндө коом менен бирге техника тездик менен өзгөрүп, билим берүүдө жаңы ыкмаларды колдонуу милдеттери келип жатат. Окутуучулар бүгүнкү күндө өлкөдө болуп жаткан жанылануулардан четте кала албайт жана мамлекет тарабынан коюлган жаңы талаптарды эске алуу зарыл болгондуктан билим берүүнү өнүктүрүүгө шарт түзүү аркылуу камсыз кылууга тийиш.

Мамлекеттик билим берүү стандарты заманбап билим берүүнүн максатын – компетенттүү бүтүрүүчүнү тарбиялоону, б.а. андан ары өзүн-өзү тарбиялоо жана өркүндөтүү үчүн жөндөмдүүлүктөрүн оптималдуу өнүктүрүү үчүн шарттарды түзүп келет. Бул ден соолукту сактоо, интеллект жана эмоционалдык жана сенсордук чөйрөнү өнүктүрүү, социалдык жана жеке адаптацияны камтуу болуп саналат.

Ошол себептен студенттердин интеллектуалдык жөндөмүн өнүктүрүү боюнча системалуу жана максаттуу иштерди уюштуруу зарылчылыгы келип чыкты. Бирок интеллектуалдык өнүгүүнүн деңгээлин жогорулатуу зарылчылыгы менен салттуу окуу шарттарында муну ишке ашыруу мүмкүн эместигинин ортосунда карама-каршылыктар бар. Бул карама-каршылыктардын чечилишин студенттердин интеллектуалдык жана чыгармачылык жөндөмүн өстүрүүчү көнүгүүлөрдү системалаштыруудан жана колдонуудан жыйынтык алабыз.

Бир катар илимпоздор көпчүлүк учурда азыркы студенттердин билимге болгон мотивациясынын начардыгы, когнитивдик активдүүлүктүн төмөн деңгээли менен мүнөздөлөт деп айтып келишет. Ошондуктан сабакка болгон каалоону, кызыгууну өнүктүрүү зарыл. Буга алдыңкы педагогикалык чеберчиликтердин жетишкендиктерине таянуу, коммуникацияга негизделген заманбап билим берүү технологияларын колдонуу менен гана жетишүүгө болот [5].

Коммуникативдик компетенттүүлүк – бул адамдын коммуникативдик көрсөткүчүн, билимин, көндүмдөрүн, иштиктүү коммуникация багытындагы техникалык жана социалдык тажрыйбасын камтыган жалпылоочу коммуникативдик касиети [2].

Коммуникативдик компетенттүүлүк – бул татаал коммуникация көндүмдөрүн жана көндүмдөрүн өздөштүрүү, заманбап коомдук түзүлүштөрдө бир калыптуу көндүмдөрдү калыптандыруу, баарлашууда маданий нормаларды жана чектөөлөрдү билүү, каада-салттарды, баарлашуу жаатындагы этикетти билүү, адептүүлүктү сактоо, адеп-ахлактык сапаттарды өздөштүрүү, улуттук менталитетке ылайык келген жана тигил же бул кесиптин алкагында негизделген коммуникация каражаттарындагы багыт болуп эсептелет.

Окуу процессинде коммуникативдик ыкманы колдонуунун артыкчылыгы – коммуникативдик компетенттүүлүктүн калыптанышы студенттердин мотивациясын жогорулатып, дисциплиналар аралык байланыштарды түзүүгө шарт түзөт. Бул когнитивдик активдүүлүктүн, фантазиянын, өзүн-өзү тарбиялоонун, командада иштөө көндүмдөрүн жана башка көптөгөн нерселердин өнүгүшүнө өбөлгө түзөт [3].

Коммуникация түшүнүгү жамааттык продуктка карата жеке аракеттердин байланыштарын жалпы түшүнүү катары жана бул байланыштарды кийинчерээк жаңы биргелешкен аракеттин структурасында ишке ашыруу, пайда болгон объектилердин натыйжасында субъект-объектик мамилелердин ортомчулугун камсыз кылуу. Коммуникативдик компетенцияны карым-катнаш актысы катары, төмөнкү компоненттерди айтсак болот:

- 1) коммуниканттар (байланышчу, көбүнчө экиден же андан көп адам);

- 2) баарлашууну билдирген аракет (сүйлөшүү, жаңсоо, мимика, жест ж.б.);
- 3) атайын бир форма жана маани менен мүнөздөлгөн билдирүүлөрдүн мазмуну;
- 4) байланыш каналы (сүйлөө, угуу, көрүү);
- 5) коммуникациялардын мотивдери (максаттары, ниеттери, мотивдери).

Информатиканы колдонуу менен студенттердин коммуникативдик көндүмдөрүн өнүктүрүү темасынын актуалдуулугу студенттерди окутуу жана тарбиялоо процесстерине тиешелүү түзөтүүлөрдү киргизген индустриалдык коомдон маалыматтык коомго өтүүдөгү кыйынчылыктар менен шартталган. Аларга кесиптик окуу процессине жана андан аркы эмгек ишмердүүлүгүнө жаңы маалыматтык технологияларды киргизүүгө байланыштуу талаптар коюлат. Окумуштуулар заманбап бүтүрүүчүлөр «маалымат менен компетенттүү иштей алышы керек, көптөр менен мамиледе, ар кандай социалдык топтордо баарлаша билиши керек жана ар кайсы чөйрөдө биргелешип иштей билиши керек» деп эсептешет. Гуманисттик багыттагы инсанга багытталган билим берүүгө өтүү студенттерге «тиешелүү коммуникация көндүмдөрүн көрсөтүү зарыл болгон учурда ар түрдүү маселелерди чечүүдө биргелешип иштөө» мүмкүнчүлүгүн бериши керек.

Азыркы билим берүү системасынын айырмасы маалыматты берүүнүн жаны ыкмалары – оозеки жана жазуу жүзүндөгү сөз – компьютердик окуу куралдарына жана дүйнөлүк телекоммуникациялык тармактарды колдонууга орун бошотуп жатканында. Студенттер жашап жана өнүгүп жаткан заманбап дүйнөдө ачыктык, сабырдуулук жана баарлашуу көйгөйлөрү болуп көрбөгөндөй актуалдуу болуп саналат. Азыркы жаш муундардын көпчүлүгү үчүн жашоого жана кесиптик ийгиликке жол баарлашуу аркылуу болот.

Дарсканаларда компьютердин болушу жана аны мугалимдин өнөктөшү катары колдонуу жаңы коммуникация каналдарын, демек, психологиялык, педагогикалык, усулдук, дидактикалык жаңы көйгөйлөрдү жаратат. Студенттерде салттуу түрдө калыптанган коммуникациялык көндүмдөр өзгөрүп, окутууда маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу менен байланышкан коммуникациялык көндүмдөр пайда болууда. Бул өзгөчө информатика сабагында байкалат, компьютер окуу куралы да, изилдөө объектиси да болгон жалгыз предмет.

Заманбап технологияларга умтулууда коммуникативдик иш-аракети, аны менен байланышып турган дүйнөнү түшүнүү жана билимге болгон муктаждыгын канааттандыруу жөнүндө билуу керек. Студенттерге билим беруудо коммуникативдик ишмердүүлүгүнүн структурасын глобалдык кайра куруу ишке ашат.

Билим беруу тармагында коммуникациялык көндүмдөрдү өнүктүрүү проблемасынын актуалдуулугу төмөнкүдөй суроолорду пайда кылган карама-каршылыктар менен шартталган:

- Коммуникация көндүмдөрүнүн классификациясы кандай?
- Студенттерге билим беруудо кандай коммуникациялык көндүмдөрдү эң ийгиликтүү өнүктүрүүгө болот?
- Студенттерге билим беруудо коммуникациялык көндүмдөрдү өнүктүрүү үчүн кандай ыңгайлуу шарттар бар?

Коюлган суроолор көйгөйдү түзүүгө мүмкүндүк берет: информатиканы колдонуу менен студенттердин коммуникациялык көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн ийгилигин камсыз кылган психологиялык-педагогикалык шарттардын комплекси кандай?

Бул маселени чечүү бул иштин негизги максаты болуп саналат.

Коюлган максатка жетүү үчүн төмөнкү милдеттерди чечүү зарыл:

1. Психологиялык, педагогикалык жана методикалык адабияттарды талдоонун негизинде изилденип жаткан проблеманын теориясынын учурдагы абалын аныктоо; студент үчүн зарыл болгон коммуникациялык көндүмдөрдү жана алардын компоненттерин аныктоо жана классификациялоо.

2. Коммуникация көндүмдөрүн ийгиликтүү калыптандыруу үчүн зарыл болгон психологиялык-педагогикалык шарттардын комплексин аныктоо.

3. Информатика сабагында коммуникациялык көндүмдөрдү калыптандыруу моделин иштеп чыгуу.

4. Коммуникациялык көндүмдөрдү калыптандырууну камсыз кылуучу информатика боюнча көнүгүүлөрдүн системасын жана аларга методикалык сунуштарды иштеп чыгуу.

5. Студенттердин коммуникациялык көндүмдөрүн өнүктүрүү даражасынын критерийлерин жана тестирилөө ыкмаларын иштеп чыгуу жана алардын негизинде көнүгүүлөр системасын колдонуунун ийгилиги көз карашынан анын натыйжаларын талдоо жана сунушталган ыкмаларды колдонуу менен эксперименталдык изилдөө жүргүзүү. психологиялык-педагогикалык шарттардын жыйындысы.

Түзүлгөн тапшырмалар информатиканы колдонуу менен студенттердин коммуникациялык көндүмдөрүн калыптандыруу боюнча иштелип чыккан тапшырмалар жана методикалык сунуштар системасында жаткан иштин теориялык гана эмес, практикалык маанисин да ачып берет.

Информатика сабагында студенттердин коммуникативдик көндүмдөрүн өнүктүрүү теориясынын кээ бир негизги принциптерине токтололу. Ата мекендик жана чет өлкөлүк илимде бул багытты өнүктүрүүнүн негизги тенденциялары, ошондой эле бул маселени чечүүнүн ар кандай жолдору көптөгөн психологиялык изилдөөлөрдө каралат. Алар коммуникация көндүмдөрүн өнүктүрүү проблемасынын педагогикалык аспектилерин өнүктүрүү үчүн негиз болуп калды. «Коммуникация» жана «байланыш» түшүнүктөрүнүн негизги белгилери философиялык жана педагогикалык (В.А.Сухомлинский, А.В. Мудрик) адабияты [6].

Ар кандай авторлордун ортосундагы коммуникация көндүмдөрүн классификациялоо анын аткарылган критерийи боюнча айырмаланат. Көбүнчө төмөнкү критерийлер колдонулат: психологиялык мүнөздөмөлөр, маалыматтык процесстер, маалыматтын түрлөрү, маалымат булактары. Информатика сабагында калыптанган коммуникациялык көндүмдөр деп билим берүүнү жана коомду маалыматташтыруу шартында билим берүү, андан ары кесиптик ишмердүүлүк процессинде адамдар менен тийиштүү мамилелерди түзүүгө жана колдоого багытталган акыл-эс жана практикалык аракеттерди өздөштүрүү түшүнүлөт.

Биз “маалымат процесстери” критерийи боюнча түзүлгөн классификацияны колдонобуз. Бул классификацияны диаграмма түрүндө дагы ачык көрсөтсө болот.

Байланыш көндүмдөрүн ийгиликтүү өнүктүрүү үчүн төмөнкүлөрдү эске алуу зарыл:

- мугалимдин баарлашуу жөндөмүнүн даражасы;
- окуучулардын курактык өзгөчөлүктөрү, бир эле учурда жекече жана топко кошуу зарылчылыгы менен байланышкан.

Компьютерди колдонууда окуучулардын вербалдык коммуникативдик активдүүлүгү үч түрдүү болушу мүмкүн.

Биринчиден, студенттер электрондук почта жана маалымат тармактарын колдонуу аркылуу реалдуу убакыт режиминде эркин баарлаша алышат, б.а. коммуникация өнөктөштөрүнүн ортосундагы жазуу түрүндөгү чыныгы диалог катары байланышууда компьютер байланыш куралы катары кызмат кылат.

Экинчиден, студент менен компьютердин ортосундагы интерактивдүү диалогдук өз ара аракеттенүү катары, мында реалдуу коммуникация максаттары көздөлгөн (маалымат суроо жана кабыл алуу), б.а. компьютер байланыш өнөктөшү катары иш алып барган адам-машина диалогу катары.

Үчүнчүдөн, коммуникация үчүн стимул жана коммуникация кырдаалынын шарттарын кайра жаратуу каражаты катары иштеген компьютердик окутуу программалары менен иштөөдө студенттер өз ара кантип баарлашышат.

Мугалимдин информатика сабагындагы коммуникативдик ишмердүүлүгү төмөнкү этаптардан турат: даярдоо, орнотуу, диалог, жыйынтыктоочу, диалогдон кийинки. Информатика сабагында студенттин коммуникативдик иш-аракетинин негизин диалог түзөт. Диалогдун төмөнкү түрлөрү коммуникация көндүмдөрүн өнүктүрүүдө эң натыйжалуу болуп саналат:

- катышуучулардын курамы боюнча – «мугалим – студент – компьютер – мугалим» системасында же «студент – компьютер» системасында иштөөдө орун алган диалог;
- компьютердик технологияга кирүү тереңдиги боюнча – маселени чечүүнүн алгоритмин өз алдынча иштеп чыгууну талап кылган диалог;
- диалогдун чыгармачылык деңгээли боюнча – диалогдун чыгармачыл түрү;
- диалог жүргүзүүдө баарлашуу стили боюнча.

Жогоруда айтылгандардын негизинде информатика сабагында студенттердин коммуникациялык көндүмдөрүн калыптандыруу модели түзүлдү. Моделдин өзөгүн окутуучу тарабынан уюштурулган жана мааламаттык компьютердик технологияны колдонуу аркылуу жаңыртылган студенттердин коммуникативдик ишмердигин түзөт. Коммуникативдик активдүүлүктү камсыз кылуу студенттердин коммуникативдик ишмердүүлүгүн уюштуруунун жана башкаруунун каражаты болгон көнүгүүлөрдүн системасын колдонуу аркылуу коммуникативдик базаны кеңейтүү жолу менен ишке ашат.

Модель студенттердин өзгөчөлүгүн, алардын мотивациялык чөйрөсүн, предметтин өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен, психологиялык жана психологиялык билимди түзүү үчүн коммуникативдик компоненти бар тапшырмалар системасын колдонуу менен мугалимдин студентке жалпы максаттуу педагогикалык таасирин чагылдырат. Студенттерди коммуникативдик ишмердүүлүккө тартуунун педагогикалык шарттары, анын натыйжасында алардын коммуникативдик жөндөмдөрдү өздөштүрүүнүн жогорку деңгээлине ийгиликтүү өтүүсү болуп саналат.

Колдонулган адабияттар:

1. Болотов В.А., Сериков В.В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе // Педагогика. 2003, № 10, с. 26.
2. Лебедев О.Е. Компетентностный подход в образовании // Школьные технологии. 2004, №5, с.3-12.
3. Хуторской А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты // Интернет журнал "Эйдос". 2006, 23 апреля. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>.
4. Полат Е.С., Бухаркина М.Ю., Моисеева М.В., Петров А.Е. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие для студ. пед. вузов и

системы повыш. квалиф. пед. кадров. – Москва: Издательский центр «Академия», 2003, 272 с.

5. Кроль В.М. Психология и педагогика: учеб. пособие для техн. вузов. – Москва: Высшая школа, 2001, 319 с.